

Melina Lučić

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

OBRAZOVANJE ARHIVISTA I SPISOVODITELJA ZA NOVO OKRUŽENJE: PRAKSA U SVIJETU I IZGLEDI U HRVATSKOJ

UDK 378.6:930.25
930.25:378

Izlaganje sa znanstvenog skupa

U članku se iznosi pregled više sustava obrazovanja arhivista u nekim europskim i izvaneuropskim zemljama te situacija u Hrvatskoj. Ne izlažu se potanko svjetska iskustva u ovom području; daje se tek presjek, svojevrsni izbor, koji se potom naslanja na domaću situaciju.

Ključne riječi: obrazovanje arhivista, studij arhivistike, spisovoditelji

Značenje i ulogu obrazovanja u razvitku bilo koje struke ili znanstvene discipline, nije potrebno posebno isticati. Arhivsko je obrazovanje u svijetu poprilično raznorodno.¹ Presudan utjecaj na njegovo oblikovanje imala je organizacija arhivske službe i njezin povijesni razvoj.² U zemljama u kojima početci organizirane arhivske službe sežu u kraj 18. stoljeća ili početak 19. st., posao je arhivista bio povijesno uvjetovan i orijentiran poglavito na čuvanje pisane dokumentacije u arhivskim spremištima. Povezanost arhivâ – mjestâ gdje se čuvaju povijesni izvori – i

¹ O tome M. Pandžić, "Obrazovanje arhivista – usporedni pregled školovanja u raznim zemljama svijeta", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 35-42.

² Usp. T. Thomassen, "A Small Country in the World of Archival Education: the Dutch Case", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 97-98.

povjesničarâ dovela je do toga da su arhivisti u stvari izrasli iz povjesničara ili pravnika, koji su se specijalizirali osobito za srednjovjekovnu diplomatiku. Arhivistika se tako utemeljila i postupno oblikovala kao jedna od pomoćnih povijesnih znanosti. Arhivsko se obrazovanje u tim zemljama udomaćilo na odsjecima za povijest, a ponegdje (u Francuskoj primjerice) osnivane su i specijalizirane škole³. U "novome svijetu" pak, primjerice u Sjedinjenim Američkim Državama ili u Australiji, oblikujući se nešto kasnije i bez širokoga plašta pomoćnih povijesnih znanosti, arhivistika zadugo nije uopće imala status samostalne discipline.

Arhivistika je s vremenom bitno proširila svoje područje djelovanja, poglavito u posljednjih tridesetak godina, kada se s razvojem tehnologije toliko toga promijenilo u arhivima i njihovom okruženju. Ona danas jest autonomna disciplina u krilu informacijskih znanosti, no šarenilo modaliteta i putova u arhivskome obrazovanju još uvijek svjedoči o baštini prošlih razdoblja, o različitostima i uvjetovanostima njezina razvitka. Najbolji je primjer za to *Imenik arhivskih škola i programa* Sekcije za obrazovanje Međunarodnog arhivskoga vijeća iz 1992, u kojemu je nekih 150 škola iz pedesetak zemalja s adresama i kratkim opisom programa.⁴ Razlike u tim programima – u obrazovnoj razini, uvjetima za upis, sadržaju i usmjerenju programa, kao i u ciljevima koji se žele postignuti – takve su (pa i u istoj zemlji), da je gotovo nemoguće proniknuti u sustav.

Ovdje treba naglasiti razliku između temeljnoga arhivističkoga obrazovanja i stručnoga usavršavanja. Temeljno obrazovanje definira struku i njezin korpus znanja i ključnim je predmetom interesa u ovome radu. Stručno pak usavršavanje jest obrazovanje uz rad te usvajanje različitih specijalističkih znanja i vještina.⁵ Takva se obuka provodi na međunarodnim ili nacionalnim savjetovanjima, na ljetnim sveučilišnim tečajevima, polaženjem seminara ili predavanja o određenim temama i sl. Koliko strukovno udruženje može biti korisno u tome segmentu obrazovanja poka-

³ Npr. École nationale des Chartes, Pariz 1821; Institut für österreichische Geschichtsforschung, Beč 1854; Scuola di Paleografia e Diplomatica, Firenca 1857; Scuola Vaticana di Paleografia e Diplomatica, Vatikan 1884.

⁴ *Directory of Schools and Courses of Professional Training for Archivists*, Koblenz 1992; usp. i *World list of Departments, Schools of Information Studies, Information Management, Information Systems etc.*, <http://informationr.net/wl/>.

⁵ Usp. T. Huskamp Peterson, "Lifelong Learning: the Archival Profession in the 21st Century", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 89–93.

Iz preporuka recenzenata, kojima zahvaljujem na korisnim primjedbama, zaključila sam da dugujem par pojašnjenja: ovaj rad propituje samo sustave institucionalne, visokoškolske edukacije iz područja arhivistike. Vid permanentnoga obrazovanja odnosno stručnoga usavršavanja, kao ni obrazovanje djelatnika sa srednjom stručnom spremom – arhivskih tehničara, nisu predmetima njegova interesa. Držim da te teme – kao i pitanje literature za obrazovanje arhivista te ukupnosti arhivističkih zvanja: konzeruator, mikrograf, dokumentalist, restaurator – zaslužuju zasebne preglede. Svakako, spomenute teme prelaze okvire zamišljene u ovome radu.

zuju primjeri Kanadskoga i Američkog arhivističkog društva.⁶ Njihovi su odbori za obrazovanje i stručno usavršavanje tako angažirani i utjecajni, da su standardi odnosno smjernice za programe obrazovanja spomenutih društava priznati i usvojeni i na sveučilišnim studijima arhivistike.⁷

No, vratimo se temeljnom arhivističkom obrazovanju i s njim u svezi nekim svjetskim iskustvima. Među različitim obrazovnim modelima, najzastupljeniji je onaj u kojem je arhivističko obrazovanje nadgradnja nekoga drugoga, ranijega temeljnoga obrazovanja.⁸ Najčešće je riječ o studiju povijesti. Arhivistička nadgradnja gotovo se u pravilu sastoji od kolegija iz arhivistike, pomoćnih povijesnih znanosti odnosno vještina i znanja potrebnih za čitanje i razumijevanje dokumenata, povijesti prava i povijesti ustanova. Novijega su datuma kolegiji iz uredskoga poslovanja, kao i općenito veća pozornost koja se pridaje suvremenom arhivskom gradivu, znanjima iz upravljanja, informacijskih znanosti i dr.

Arhivisti u državnim arhivima u Italiji visoko su obrazovani javni službenici s diplomom iz arhivistike, koju upisuju kao dvogodišnji studij nakon četverogodišnjega studija prava, povijesti, političkih znanosti i sl. Djelatnici pak u pismohranama nisu nužno arhivistički obrazovani, već usvajaju znanja i vještine uz rad⁹. Pri većim državnim arhivima ukupno je 17 arhivskih škola koje potječu još iz 18. stoljeća. Njihovi programi zakonski su determinirani i identični te nude tri glavna područja studija: arhivsku znanost, paleografiju ili diplomatiku. Nekoliko je sveučilišta sa studijem arhivistike, među njima i Sveučilište u Rimu, sa svojom Posebnom školom za arhiviste i bibliotekare.¹⁰

⁶ Usp. *Guidelines for the Development of Post-Appointment and Continuing Education and Training Programs (PACE programs)*, <http://www.archivists.org/prof-education/pace.html> (za SAD).

⁷ Usp. *Guidelines for the Development of a Two-Year Curriculum for a Master of Archival Studies*, <http://aca.archives.ca/committe/educ/mas-ed-1.htm> (za Kanadu). Vidi također L. Duranti, "The Society of American Archivists and Graduate Archival Education: A Sneak Preview of Future Directions", *The American Archivist*, 63(2000)2, 237-242; F. M. Miller, "The SAA as Sisyphus: Education Since the 1960s", *Isto*, 224-236; R. J. Cox, "The Society of American Archivists and Graduate Education: Meeting at the Crossroads", *Isto*, 368-379.

⁸ O tome J. Ivanović: "Modeli obrazovanja arhivista", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 15-34, osobito str. 28.

⁹ Talijanski Jedinstveni tekst zakonskih i propisnih odredbi o pitanju upravnih dokumenata iz 2001, čl. 61 (o službi za elektroničko upravljanje dokumentima, protok dokumenata i arhive) definira da svaka takva služba kod stvaratelja mora imati djelatnika s odgovarajućim stručnim sposobnostima ili pak zvanjem arhivista. *Il testo unico disposizioni legislative e regolamentari in materia di documentazione amministrativa* ("Supplemento ordinario alla Gazzetta ufficiale", br. 42/20.2.2001), str. 104.

¹⁰ M. Carassi, "A Few Remarks about Professional Training of Archivists in Italy", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 83-87; L. Duranti, "Education and Role of Archivist in Italy", *The American Archivist*, 51(1988)3, 346-355.

Odsjek za arhivistiku na Sveučilištu Marmara prvi je u Turskoj. Postoji od 1987. i nudi mogućnost četverogodišnjega dodiplomskoga te dvosemestralnoga magistarskoga studija, kao i mogućnost doktorskoga studija.¹¹

U Izraelu, na Sveučilištu u Jeruzalemu, dvogodišnji studij arhivistike specijalizacija je na Školi za studij bibliotekarstva, arhivistike i informatike u obliku diplomskoga dvogodišnjega studija.¹²

U Estoniji, na Sveučilištu Tartu, studij arhivistike postoji od 1993. kao specijalizacija na Odsjeku za povijest, u obliku dodiplomskoga trogodišnjega te poslijediplomskoga dvogodišnjega studija.¹³

Francuski arhivisti školuju se na Sveučilištima u Mulhouseu, Lyonu, Toulouseu ili Sveučilištu d'Angers. Također u Nacionalnoj školi za isprave (*École nationale des Chartes*), koja postoji od 1821. i jedna je od znamenitih visokih škola, kroz trogodišnje temeljno akademsko obrazovanje arhivskih i bibliotekarskih konzervatora (prije trogodišnjega studija polaze se još i dvije godine pripreme), te u Nacionalnoj školi za baštinu (*École nationale du patrimoine*), koja nudi obrazovanje diplomiranim arhivistima s *École nationale des Chartes* i trajno obrazovanje kroz 18 mjeseci nastave. Studenti ondje stječu diplomu konzervatora nacionalne baštine.¹⁴

U Nizozemskoj javna arhivska služba postoji od 1802. Arhivska škola u Amsterdamu, s poslijediplomskim programom specijalizacije iz arhivistike za više arhiviste te programom za obrazovanje arhivista tzv. srednjega stupnja, utemeljena je 1919. Dobri odnosi škole sa strukom, njezina pragmatična orijentacija te širina programa koji se usvajaju, priskrbili su joj ugled i utjecaj u međunarodnoj arhivističkoj zajednici. Razumije se da se njezin program s vremenom mijenjao: pomoćne povijesne znanosti u njemu su postupno izgubile središnji položaj te je pokriven cijeli životni ciklus dokumenta. Škola je privatna. Povezana je sa Sveučilištem i Školom za više profesionalno obrazovanje u Amsterdamu, a njezini programi integrirani su u programe novih partnera i kao glavne cjeline imaju arhivistiku, informacijske znanosti te povijest i pomoćne povijesne znanosti.¹⁵

Primjer Sjedinjenih Američkih Država ilustrativan je za usporedbu osamostaljiivanja arhivistike i bibliotekarstva u okviru visokoga obrazovanja. Naime, ondje

¹¹ Usp. *Marmara University, Department of Archive Studies*, <http://www.archimac.marun.edu.tr/MUEEFAB/>.

¹² Usp. *The Hebrew University of Jerusalem, School of Library, Archive and Information Studies*, <http://sites.huji.ac.il/slais/>.

¹³ P. Pirsko, "Archival Education and Training From Ground Zero: the Estonian Experience", izlaganje održano na konferenciji Sekcije za obrazovanje i stručno usavršavanje Međunarodnog arhivskog vijeća i Arhivske škole u Marburgu (Marburg, 25-26. rujna 2001). Rukopis.

¹⁴ H. Bastien, "La formation du personnel des archives françaises", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 77-82; B. Delmas, "L'École des Chartes et l'enseignement de l'archivistique", *Wissenschaftliche Archivarsausbildung in Europa* (ur. W.A. Eckhardt), Marburg 1989, 7-13.

¹⁵ Thomassen, "A small country ...", 99 i dalje.

samostalni studiji bibliotekarstva postoje već stotinjak godina, no studiji arhivistike (primjerice onaj na Školi informacijskih znanosti Sveučilišta u Pittsburghu i neki drugi) tek od 1970-ih.¹⁶

U Kanadi je na glasu dvogodišnji poslijediplomski studij na Školi za bibliotekarstvo, arhivistiku i informacijske znanosti Sveučilišta Britanske Kolumbije, koji postoji od 1961. i prvi je takav studij u Kanadi i Sjedinjenim Državama.¹⁷ Programi su mu slični onima na Sveučilištima u Manitobi, Torontu i drugima u Kanadi.¹⁸

Polaznici jednopredmetnoga studija povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Ljubljani od 1978. slušaju predavanja iz arhivistike. Od 1979. na tom fakultetu postoji i poslijediplomski studij arhivistike (magistarski i doktorski), čime je arhivistika priznata kao znanstveno-istraživačko područje, premda je formalno ostala u krilu Odsjeka za povijest. Nasuprot tomu, ondje od 1987. postoji samostalni Odsjek za bibliotekarstvo i četverogodišnji studij bibliotekarstva. Vjerojatno po uzoru na poslijediplomski studij povijesti, u Ljubljani još uvijek postoji podjela poslijediplomskoga studija arhivistike na dva smjera, za gradivo do polovine 18. st. i za ono novije.¹⁹

Visokoga arhivističkoga obrazovanja u Hrvatskoj do 1970-ih nije bilo.²⁰ Tada je pri Referalnom centru zagrebačkoga Sveučilišta (Centru za studij bibliotekarstva,

¹⁶ O studiju arhivistike u SAD-u vidi E. Yakel, "The Future of the Past: A survey of Graduates of Master's-Level Archival Education Programs in the United States", *The American Archivist*, 63(2000)2, 301-321. Usp. i *Archival Studies at the School of Information Sciences at the University of Pittsburgh*, <http://www.sis.pitt.edu/~1sdept/archives/>.

¹⁷ *University of British Columbia, School of Library, Archival and Information Studies*, <http://www.slais.ubc.ca/about/about.htm>. Vidi također T. Eastwood, "Archival Research: The University of British Columbia Experience", *The American Archivist*, 63(2000)2, 243-257.

¹⁸ Usp. *University of Manitoba, Department of History, Archival Studies M.A. Program*, <http://www.umanitoba.ca/faculties/arts/history/archives/>; *University of Toronto, Faculty of Information Studies, Archival Studies*, <http://www.fis.utoronto.ca/programs/mist/index.htm>.

¹⁹ J. Žontar, "Arhivsko šolanje v Sloveniji", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 111-117.

²⁰ Ipak, treba spomenuti nekoliko prijedloga i inicijativa:

I. Bojničić, ravnatelj Kr. Zemaljskog arkiva u Zagrebu, uputio je 1922. prijedlog ministru prosvjete da se u Kr. Zemaljskom arkivu osnuje „Arkivalna škola“. Profesorski zbor Mudroslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu usprotivio se ovome prijedlogu, jer je osnutak Instituta za istraživanje historije južnih Slavena na istome Sveučilištu već bio u tijeku, a on je, prema mišljenju Proforskog zbora, imao sve one zadatke koje u vidu prijedloga I. Bojničića ima Arhivska škola. Hrvatski državni arhiv, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju. Odjeljenje za prosvjetu i vjere, IX 40/1922.

Nacrt Uredbe o banovinskim arhivima iz 1939. u čl. 23 predviđa arhivsku školu pri Banovinskom arhivu u Zagrebu, kao i propisani ispit na ovoj školi. Napominje da se organizacija i rad ove škole uređuju posebnom naredbom. *Arhivi i arhivsko gradivo. Zbirka pravnih propisa 1828-1997.* (ur. M. Rastić), Zagreb 1998, str. 55.

U drugoj polovici 20. st. u Hrvatskoj su postavljeni temelji moderne arhivske službe. Potaknuto je i pitanje obrazovanja arhivskih djelatnika, no ono se i nadalje provodilo isključivo putem tečajeva (npr. 1960. za vanjsku službu, 1961, 1982. i 1984. seminari za djelatnike u pismohranama) te prakse u Hrvatskome državnom arhivu.

dokumentacije i informacijskih znanosti) pokrenut dvogodišnji poslijediplomski studij. Uz obvezne kolegije (Uvod u dokumentaciju i informatiku, Dokumentacijska i informacijska služba itd.), na prvoj su godini polaznici arhivističkoga smjera slušali kolegije Uvod u arhivistiku, Principi i metode arhivske teorije i prakse te Arhivi – arhivska služba – zakonodavstvo i imali Praktičan rad iz arhivistike, a na drugoj godini kolegije Arhivistika, Paleografija, Zaštita, konzervacija i restauracija bibliotečnoga i arhivskoga gradiva te Principi i metodika identifikacije arhivskoga gradiva. Odlukom Sveučilišta u Zagrebu 1980. prestali su djelovati poslijediplomski sveučilišni studiji, pa tako i ovaj, a u međuvremenu Sveučilište je organiziralo izvođenje poslijediplomskoga studija informacijskih znanosti sa smjerovima bibliotekarstva, arhivistike i muzeologije na Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu.²¹

Pokrenut na početku 1970-ih, poslijediplomski studij iz pomoćnih povijesnih znanosti sa specijalizacijom iz arhivistike na Filozofskom fakultetu u Zadru bio je namijenjen poglavito arhivistima koji rade na starijem arhivskom gradivu, pa se na prvoj godini, među ostalim predmetima, slušala latinska i slavenska paleografija, opća i nacionalna diplomatika, kronologija, sfragistika, heraldika, genealogija i dr. Na drugoj godini polaznici su se mogli opredijeliti za jednu od specijalizacija – metodologija znanstvenoga rada s historiografijom i kritikom izvora, arhivistika, muzeologija ili bibliotekarstvo. Već i letimičnim uvidom, međutim, u naslove teza 59 magistarskih radova i 88 disertacija ukupno obranjenih na Filozofskom fakultetu u Zadru u razdoblju od 1962. do 1996. razvidno je da se za arhivistiku opredijelilo te magistriralo svega troje studenata.²²

U polovini 1980-ih utemeljena je katedra za arhivistiku na Odsjeku informacijskih znanosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (inače, informacijske su znanosti prihvaćene kao znanstveno područje u okviru društveno-humanističkih znanosti tek 1982). Prvi studenti na četverogodišnjem dvopredmetnom studiju informacijskih znanosti, sa smjerovima bibliotekarstvo, arhivistika, muzeologija i opća informatologija, upisani su 1986.²³ Danas studij postoji kao dvopredmetni četverogodišnji dodiplomski studij,²⁴ organiziran tako da su na prve dvije godine predavanja zajednička za sva četiri smjera (arhivistika, bibliotekarstvo, informatologija i muzeologija), s konkretnim usmjerenjem na trećoj godini, potom kao dodatni dvo-

²¹ M. Rastić, "Oblici izobrazbe arhivista u Hrvatskoj", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 50-51.

²² Usp. J. Kolanović, "Postdiplomski studij pomoćnih povijesnih znanosti u Zadru", *Arhivski vjesnik*, 15(1972), 331-334; S. Obad, "Doktorati i magisteriji znanosti", *Četrdeset godina Filozofskoga fakulteta u Zadru 1956-1996*. (ur. N. Cambi i dr.), Zadar 1996, 71-86.

²³ Usp. A. Horvat, "Odsjek za informacijske znanosti", *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu* (ur. S. Damjanović), Zagreb 1998, 269-272.

²⁴ O ciljevima, sadržaju i programu studija vidi http://www.ffzg.hr/infoz/arhivistika/arh_sadrzaj.html.

godišnji studij i konačno kao posljediplomski magistarski i doktorski studij. Poslijediplomski studij informacijskih znanosti na tom odsjeku, sa smjerovima arhivistika, bibliotekarstvo, društveno-humanistička informatika i muzeologija, zaživio je u drugoj polovini 1990-ih. Studijem se stječe akademski stupanj magistra i doktora znanosti. On bi studente trebao osposobiti za samostalan znanstveno-istraživački rad i pridonijeti teorijskoj razradbi i specijalizaciji znanstvene discipline kroz tri, za sve smjerove zajednička predmeta u prvome semestru (Teorija znanosti, Odabrane teme iz epistemologije društvenih znanosti i Teorija organizacije znanja) te sedam stručnih predmeta (Arhivistika i organizacija povijesnoga znanja, Zaštita arhivske baštine, Spisovodstvo, Arhivski dokumenti/zapisi: teorija i praksa, Teorija arhivistike, Vrednovanje arhivskoga gradiva i Virtualno arhivsko gradivo).²⁵

Osnovno obilježje dodiplomskoga studija u 1990-ima jest programsko lutanje. Trajno se odvijala nastava samo iz kolegijâ arhivistika, povijest institucija i uredsko poslovanje. Ostali kolegiji spajali su se i razdvajali, nestajali i vraćali se u traženju prave mjere i predavača. Znakovita je činjenica da je isti stručnjak kroz desetak godina na tom studiju predavao uredsko poslovanje, arhivsko zakonodavstvo, osnove informacijske tehnologije, elektroničke dokumente, virtualne arhive i automatsko vrednovanje gradiva. Od kraja 1990-ih program se koliko-toliko ustalio i danas obuhvaća kolegije: Povijest institucija, Uvod u pomoćne povijesne znanosti, Arhivistika, Elektronički dokumenti, Arhivsko zakonodavstvo u Hrvatskoj, Uredsko poslovanje i vrednovanje arhivskoga gradiva, Spisovodstvo i sustavi klasifikacije, Praktikum iz obradbe gradiva, Zaštita arhivskoga gradiva, Virtualni arhivi i Teorija informacijskih znanosti. Jedan od kroničnih nedostataka studija jest slaba ponuda izbornih kolegija, temeljem kojih bi se studenti mogli usmjeravati na upravljanje spisima ili rad u arhivima. S druge pak strane, u prvoj polovini 1990-ih, na kraju treće godine studija student arhivistike odslušao je ukupno šest kolegija o programiranju.

Istodobno, čitam naslove seminarских radova studenata arhivistike sa Škole informacijskih znanosti na Sveučilištu u Pittsburghu,²⁶ Studija arhivistike na Sveučilištu u Manitobi²⁷ ili na Sveučilištu Massachusetts u Bostonu,²⁸ objavljene u relevantnim arhivističkim časopisima poput *Archivaria* ili *The American Archivist* i drugima (Metadata i upravljanje elektroničkim zapisima, Hoće li metadata zamijeniti arhivistički opis?, Fotografsko gradivo i postmoderna, Čuvanje naše dokumentarne

²⁵ *Postdiplomski studij informacijskih znanosti, Nastavni program*, <http://www.ffzg.hr/infoz/pds/2000/program.htm>.

²⁶ *A list of essays prepared by students at the University of Pittsburgh*, <http://www2.sis.pitt.edu/~gaeconf/pittpubs.html>.

²⁷ *Research thesis*, <http://www.umanitoba.ca/faculties/arts/history/archives/thesis.html>.

²⁸ *Theses Produced for the History and Archival Methods Master's Program at the University of Massachusetts Boston, 1979-1996*, <http://www2.sis.pitt.edu/~gaeconf/umasspubs.html>.

baštine: izazov elektroničkih zapisa Sveučilišta u Manitobi). Riječ je o radovima koji već naslovom svjedoče o širini interesa, suvremenim strujanjima te istraživačkoj usmjerenosti studija.

Različni oblici, sadržaj i trajanje obrazovanja u različitim zemljama zacijelo su rezultatom i različite definicije predmeta arhivistike.²⁹ Svakako, korpus znanja specifičan samo za arhivistiku i razvoj teorije unutar te discipline nadograđuje se i u tom smislu znanstveno bi istraživanje moralo biti povezano s obrazovanjem. Predavači u obrazovnom procesu istodobno bi trebali biti istraživači koji otkrivaju, mijenjaju i razvijaju arhivsku teoriju, oni koji arhivistiku kao struku i kao znanost unapređuju.³⁰

Bitan je pomak u definiranju obrazovnih programa nastao usporedo s pojavom koncepta *records continuum*, naime, integriranjem arhivistike i upravljanja spisima ili *records managementa*. Promijenio se odnos između arhivista i spisovoditelja i njihov stručni profil. Promijenila se slika negdašnje polarizacije između arhivskog gradiva i dokumenata u tekućoj, aktivnoj fazi njihova postojanja, između arhivista koji se brinu za arhivsko gradivo i *records managera* koji upravljaju spisima.³¹ Arhivisti više nisu samo čuvari neaktivnih spisa, već svoj pogled usmjeruju na početak životnoga ciklusa dokumenta. Nestabilnost elektroničkih zapisa povezuje arhiviste i spisovoditelje, arhivističke postupke i funkciju upravljanja spisima, u zajedničkomu naporu da se takvim zapisima sačuva autentičnost i vjerodostojnost. I jedni i drugi dijele istu znanstvenu disciplinu s pozicija dviju poddisciplina koje nose različite odgovornosti u *continuumu* životnoga ciklusa dokumenta. Uloga obrazovanja u redefiniranju stručnoga profila arhivistâ – koji trebaju biti kvalificirani i za upravljanje spisima, uključujući papirne i elektroničke dokumente – velika je i iznimno odgovorna. Hoće li cilj obrazovnoga procesa biti novi tip stručnjaka, široko i prilagodljivo obrazovanoga, koji će moći pronaći zaposlenje i u pismohrani i u arhivu? Da li će zajedničku opću kvalificiranost u arhivistici pratiti uska specijalizacija *records managera* u informatici, a arhivista u povijesti i diplomaciji? To su neka od pitanja koja se nameću u promišljanju temeljnog arhivističkoga visokog obrazovanja, koje bi, kroz širok program na području informacijskih znanosti i s naglaskom na čitavome *records continuumu*, valjalo obuhvatiti kako buduće arhiviste, ta-

²⁹ Usp. Ivanović, n.dj., 26 i dalje.

³⁰ Usp. E. Ketelaar, "Archivistics Research Saving the Profession", *The American Archivist*, 63(2000)2, 322-340; T. Thomassen, "Getting your Drivers Licence on the Electronic Highway. Archival Education in the Age of Transnational Data Communication", <http://www.gslis.utexas.edu/~issa/theo.html>; C. Couture, "Education and Research in Archival Science: General tendencies", *Archival Science*, 1(2001), 157-182.

³¹ O povezanosti između arhivista i *records managera* usp. T. Thomassen, "Arhivisti i records manageri: ista struka, različite odgovornosti", *Arhivski vjesnik*, 43(2000), 8-10.

ko i *records manager*.³² Postojeći bi pak i, uvjetno, formirani arhivisti i spisovoditelji postupno trebali mijenjati navike i usvajati suvremene tendencije u upravljanju spisima, nove metode i postupke. To je zadaća kontinuiranog arhivističkog obrazovanja odnosno stručnoga usavršavanja.

Na kraju, iako ne i najmanje bitno, valja ustvrditi da na arhivsko obrazovanje u nekoj sredini bitno utječe i položaj arhivske struke,³³ odnosno njezino uvažavanje ili minoriziranje. Taj je odnos (stručno obrazovanje – položaj struke), dakako, dvosmjernan i međusobno uvjetovan. Za afirmaciju arhivistike bitan je njezin položaj kao znanstvene discipline, ali i sustavno, dobro i društveno priznato stručno obrazovanje. Od obrazovanja se očekuje da izgrađuje, učvršćuje i potvrđuje struku, a istodobno se prema njegovoj razini i kvaliteti struka procjenjuje. U procesu profesionalizacije arhivistike, koji se i u nas već neko vrijeme događa,³⁴ uloga je obrazovanja iznimna. Zahvaljujući (i) njemu, stručnost pripadnika struke ne dovodi se u pitanje, dok ono istodobno osigurava nadzor ulaska u struku putem diplome. Obrazovanje snaži grupnu svijest pripadnika struke, štiti je od nestručnjaka. Njime prenosimo znanstvene spoznaje na nove arhiviste profesionalce, ali i namećemo društvu u cjelini definiciju i okvire struke. Na taj način puno učinkovitije od bilo koje vrste marketinga možemo uvjeriti javnost da su arhivi i arhivska služba doista bitni za kulturni identitet zajednice, a zajednicu privoljeti da arhive kao predmet zanimanja s dna svoje liste pomakne negdje bliže vrhu.

Summary

EDUCATION OF ARCHIVISTS AND RECORDS MANAGERS FOR A NEW ENVIRONMENT: PRACTICE IN THE WORLD AND PROSPECTS IN CROATIA

The place and special meaning of education, particularly the high education of archivists, in the development of archival science has been particularly significant. Archival education is quite diverse worldwide. A decisive influence on its formation was that of organisation of archival service and of its historical development. In time, archival science has considerably extended its area of activity, particularly in the last thirty years, when technological development introduced a number of changes in archives and their environment. Today, archival science is an autonomous discipline under the auspices of information sciences. However, a multitude of modalities and paths

³² Isto, 12-13.

³³ Usp. npr. Thomassen, "A small country ...", 98-99.

³⁴ O identitetu arhivista i profesionalizaciji arhivistike vidi Thomassen, "A small country ...", 99-101; J. Kolanović, "Identitet arhivista: od zanimanja do profesije", *Arhivski vjesnik*, 40(1997), 7-14.

in archival education still shows the heritage of the past, diversities and determinations of its development. Among most various educational models the most frequently represented is the one in which archival education is a superstructure of some other, earlier basic education. Most often it is the study of history. Generally, such archival superstructure consists in archivistics courses, auxiliary history sciences, records management, etc.

The examples of university education in the world (Italy, Israel, France, Netherlands, Slovenia, Canada etc.) show its lack of uniformity in terms of form, content and duration. The studies of archivistics in Croatia are monitored from the academic postgraduate studies organised by the Documentation and Reference Centre for Library Science, Documentation and Information sciences of the University of Zagreb, to the studies organised at the Faculty of Organisation and Informatics of the University of Zagreb in Varaždin, and the postgraduate studies of auxiliary history sciences with the possibility of specialising for archivistics at the Faculty of Arts and Letters in Zadar, to the separately organised study on the Department of Information Sciences at the Faculty of Arts and Letters in Zagreb at the end of 1980.

The changes on principle grounds concerning the programs of education for the archival profession should consist of more transparent redefinition of the education programs for the professionals should be employed in the archives and as the records managers (particularly for electronic records) in the registry offices, improving the ratio of practical work and theoretical elaboration of the archival problems, the scientific and research issues during the graduate and postgraduate studies as well as the education of the scientific research methodology have to be more articulated.

Key words: archival education, study of archivistics, records managers